

Shiraz-Beethoven.ir

- ۵۶ چهارگاه
- ۵۶ همایون
- ۵۷ بیات اصفهان
- ۵۸ نوا
- ۵۸ ماهور
- ۵۸ راست پنجگاه
- ۵۹ گوشه‌های مشترک در بعضی دستگاهها
- ۶۰ مختصری درباره حال و هوای بعضی دستگاهها
- ۶۱ ضربی‌ها
- ۶۳ گوشه‌ها و فلسفه نامگذاری آن‌ها
- ۶۴ برخی اصطلاحات معمول
- ۶۵ علت نامگذاری گوشه‌ها
- ۶۶ مرکب‌خوانی
- ۶۶ مرصع‌خوانی
- ۷۰ آواز در شاهنامه
- ۷۵ عکس‌ها
- ۸۰ فهرست منابع

یک استاد آواز نمونه

برای اینکه با خصوصیات یک معلم آواز بیشتر آشنا شویم نوشته‌ای را از خانم فاطمه واعظی می‌آورم که در آن به ویژگی‌های شادروان استاد محمود کریمی پرداخته است. ایشان نوشتند: «نگارنده این سطور، به پاس یازده سال شاگردی در محضر استاد کریمی، و در مقام حق‌شناسی و سپاسگزاری، بر خود لازم می‌دانم آنچه را که از شیوه کار آن روانشاد برداشت کرده و به یاد دارم مختصراً به پیشگاه هنردوستان و هنرمندان گزارش نمایم: او با مهربانی پدرانه به مشکلات یک‌یک شاگردان می‌پرداخت و هر سوالی را لو ناوارد و بیراه، با خوشروی و نرمی پاسخ می‌گفت و مطالب رادر کمال حوصله آنقدر تکرار می‌کرد و توضیح می‌داد تا نوآموز کاملاً درکنند و فراگیرد. همیشه گوشه‌هایی را که می‌خواند خود باسه تار می‌نواخت و گاه نیز از نوازنده‌گان سازهای مختلف می‌خواست که در کلاس او شرکت کنند و گوشه‌های خوانده شده را بر روی ساز خود اجرا نمایند تا شاگردان بهتر بفهمند و هنر ظرفی همراهی و هماهنگی ساز و آواز را از همان آغاز یاد بگیرند. استاد کریمی در عین مهربانی و خوش‌رُوی رفتاری چنین بالادب و برخوردي چنین بالاحترام و گفتاری چنین باوقار داشت که هیچ کس نمی‌توانست از حین سلوک و عواطف والای انسانی او سوء استفاده کند. کار خود را چنان جدی و متین و باطمأنیه انجام می‌داد که به شاگردان نیز همه این صفات پسندیده القا می‌شد. و جدان حرفة‌ای کریمی نیز از وجه‌های گفتنی و بازگفتنی کار اوست. نگارنده گاه دیده‌ام که پاره‌ای از اساتید به این نکته که رنچ و کوشش شاگردان حتماً به ثمر بر سد عنايتی ندارند و از اینکه شاگرد چیزی یاد نگیرد و به جایی نرسد غمshan نیست. کریمی، عکس این بود و بیش از خود شاگردان در اندیشه آموزش آنان بود. تمام هم و غمچه بر این بود که نوآموز بیاموزد و همه چیز

را بیاموزد. هیچ‌گاه نکته‌ای را از شاگردان پنهان نمی‌کرد و نتیجه یک عمر تحصیل و زحمت خود را با سخاوت بی‌نظیر در اختیار می‌گذاشت. در بین استادان نسل پیش که نگارنده به سبک کارشان آگاهی پیدا کردم محمد ایرانی معروف به حاج آقا محمد، موسی معروفی، ابوالحسن صبا، سعید هرمزی و چند تن دیگر این خصلت پسندیده الهی را داشتند. از استادان پیش‌تر، درویش خان، میرزا عبدالله و نایب اسدالله چنین بوده‌اند؛ به ویژه نایب اسدالله به نقل از استاد محمد ایرانی در سخاوت آموزش چنان بود که تعییر به اصرار زائد بر انتظاد می‌شد.

و اما پُراهمیت‌ترین نکته‌ای که باید در این مقام از آن یاد کرد و به عنوان نمونه والگو به مدرسین جوان توصیه نمود پاکی قداست کریمی بود. کریمی استادی بود به تمام معنا پاک و بی‌آلایش. نه اخلاقاً و نه جسمای هیچ یک از خبائث آلوده و معتاد نبود و نقطه ضعفی نداشت. هنر را مقدس می‌شمرد و قداست و پاکی را شرط هنرمندی می‌دانست. این یک اصل مسلم است که: از کوزه همان برون تراود که در اوست. از استادی زحمت‌کش، آگاه و پاک چون کریمی جز پاکی و درستی و قداست چیزی تراوش نمی‌کند. وقتی استاد پاک و درست بود به مصدق آنکه گفته‌اند: شاگرد رنگ استاد را به خود می‌گیرد، شاگردان هم جز پاکی و راستی نمی‌توانند اندیشه‌ای در سر پیروانند. آری محیط کلاس و کار کریمی چنان به جوی دل انگیز آمیخته بود که نه تنها شاگردان، که هر ناظر تازه‌واردی را هم تحت تأثیر شدید قرار می‌داد. احترام فوق العاده‌ای که نگارنده ناچیز این سطور همواره نسبت به استاد کریمی ابراز می‌داشتند بیشتر و بیشتر از آنکه به هنر والای او باشد به همین پاکی و قداست کم نظری او بود. مطلب دیگر در مورد مرحوم کریمی وقت‌شناسی و وظیفه‌شناسی او بود. کریمی یک روز هم غیبت نداشت و یک بار هم به کلاس دیر نیامد. کسانی

و زنان، چپ کوک و به صدای بم مردان و زنان، راست کوک می‌گویند.

مکتب‌ها و سبک‌های آوازی

زنده‌یاد دکتر حسین عموی، از کارشناسان بنام آواز ایران، مکتب را این‌گونه تعریف می‌کند: «مجموع توانایی‌های شخصی با خلاقیت را برای کاربرد ردیف به منظور ارائه یک کار دلنشیں و هنری، مکتب گویند.» وی همچنین سبک را چنین تعریف می‌کند: «شیوه‌ای است که خواننده‌ای در آن مکتب، ارائه می‌دهد.» یعنی مکتب اصفهان داریم و شیوه تاج اصفهانی؛ مکتب اصفهان داریم و شیوه ادیب خوانساری؛ مکتب اصفهان داریم و شیوه طاهرزاده. این کارشناس آواز، ویژگی‌های مکتب اصفهان را چنین بر شمرده‌اند: «داشتن صدای توانمند، آشنایی علمی و تئوریک با گام‌ها، گوشدها و مقام‌های ردیف، تسلط کامل بر ردیف موسیقی آوازی و سازی و خلاقیت و ابداع و دخالت دادن سلیقه در تلفیق گوشدها و جایه‌جاکردن آن‌ها و مناسب خوانی.» بعضی اساتید موسیقی، مکاتب آوازی را چنین تقسیم کرده‌اند: ۱. مکتب تبریز. ۲. مکتب تهران. ۳. مکتب اصفهان. که اکثر کارشناسان، مکتب اصفهان را کامل‌ترین می‌دانند. تفاوت این مکاتب در میزان کشش آواز، نوع بیان شعر و تلفیق آن با موسیقی و انواع تحریر است. در مکتب جدید تهران می‌توان از بنان نام برد، در مکتب تبریز از اقبال آذر نام می‌برند و در مکتب اصفهان سید رحیم و طاهرزاده رامی شناسیم. از مشخصات مکتب اصفهان این است که شعر را به صورت کامل بایداد نمود، سپس تحریر مناسب را اجرا نمود. مشخصه مکتب تهران نداشتند ادوات تحریر و تنوع در تحریر است. در آواز سید رحیم، ملودی تحریرها، خیلی منظم و ادوات متنوع تحریر ارائه شده است. در آواز اقبال آذر تحریرها بسیار قوی و به مانند ساز حرکت می‌کند ولی استفاده از کلمات اضافه مانند دلی امروزه موسوم نیست. در آواز مرحوم دوامی ملودی‌های آوازی بسیار منظم و

خواننده است. هنگامی که خط آوازی صاف و روان است زیبایی خاصی در آواز به وجود می‌آید. شکستن خط آوازی معمولاً با نفس گیری نادرست و خارج خواندن به وجود می‌آید که موجب می‌شود وسعت‌های مختلف و شکستگی‌های در صدای بیشتر شنیده شود. بهترین حالت خط آوازی، صدایی کامل و مشخص بدون هیچ تفاوتی در وسعت‌های متفاوت است که طینی و انرژی کامل را در خط آوازی جحفظ می‌کند. اگر خط آوازی محکم باقی بماند، پیامی که به شنونده منتقل می‌شود با تکنیک نادرست قطع نمی‌شود. خط آوازی نادرست، شنونده را قصد اصلی آهنگساز و سراینده اشعار، از نظر موسیقایی و ادبی دور می‌کند.

صدای دودانگ و شش‌دانگ

در اصطلاح مرسوم امروزه، خواننده‌گانی که بم‌خوان و آهسته‌خوان باشند، دودانگ‌خوان و خواننده‌گانی که صدای زیر و اوچ داشته باشند شش‌دانگ‌خوان می‌گویند. خواننده شش‌دانگ، خواننده‌ای است که سه مایه بم و میانه و اوچ را بخواند و در کل شش‌دانگ بتواند به خوبی از عده‌های شعر و تحریر برآید. نظریه دیگر می‌گوید به خواننده‌ای که بتواند کلیه نت‌های روی دسته تار را بخواند شش‌دانگ گویند.

صدای چپ‌کوک و راست‌کوک

علت نامگذاری این صدای‌ها هنوز مشخص نیست. تعبییر و تعاریف مختلفی از این نامگذاری شده است که در ذیل یک نمونه می‌آید. به عقیده زنده‌یاد مرتضی حنانه، اختلاف سطح بین صدای زنان و مردان در حد یک اکتاو است. یعنی وقتی مردی نت «دو» را تولید می‌کند زن همین نت را یک اکتاو بالاتر تولید می‌کند. به اصطلاح ساده‌تر می‌توان گفت به صدای زیر مردان

با سرفه کردن حنجره خراش بر می دارد و حتماً باید توسط پزشک درمان شود. هنگامی که بینی گرفته می شود (مثلاً به دلیل سرماخوردگی) تنفس دشوار و خواب شب راحت نخواهد بود و صبح هنگام برخاستن، حنجره خشک و صدا خشن است. خطرناک ترین امراض حلق برای یک نفر خواننده، گلودرد حاد است. ممکن است کسی شب سالم بخوابد ولی صبح صدایی برایش باقی نماند باشد و یا اگر باشد ممکن است به قدری ناهنجار و ناموزون باشد که سر دادن آن، عمل چندان خوبی محسوب نشود. ممکن است کسی در روزی که باید آواز بخواند ناگهان صدای او بگیرد یعنی تارهای صوتی قرمز شده است. در این حالت باید آواز خواند و یا حتی صحبت کردو سکوت و آرامش واستراحت بهترین درمان خواهد بود. استفاده بیش از حد از صدا و خارج از ظرفیت تارهای صوتی، باعث آسیب جدی به آن ها می شود. در اصطلاح پزشکی، تارهای صوتی خمیده می شوند و کیفیت صدا پایین می آید و همچنان که در بخش های قبل گفته شد از سیگار والکل و نیز از قرار گرفتن در محیط های آلوده پرهیز نمود. هنرجو باید به هنگام تمرین با تمام صدا بخواند نه اینکه صدای خود را به اصطلاح بدزدده که این خود به تارهای صوتی صدمه می زند. روی تمام نت ها تمرین کند، طوری نباشد که روی بعضی نت ها ضعف داشته باشد. استاد محمد رضا شجریان در مجله «ایران جوان» عوامل مؤثر در صدا را این گونه نام برده اند: «تارهای صوتی، نای و مسیر عبور صدا، حلق، فضای دهان، زبان، دندان ها، لب ها، فک پایین، سینوس ها، بینی، ریه ها، عضلات شکم.»^۱

صداسازی

۱. مجله/ایران جوان، سال دوم، ش. ۱۱۵.

۶. گرد و غبار و هوای آلوده.

۷. هنگامی که حنجره متورم است، نباید آواز خواند. حتی از زیاد صحبت کردن هم باید پرهیز کرد. استراحت و یا مطالعه و هر کاری که در حالت آرامش و با دهان بسته باشد، به اضافه داروهایی که پزشک متخصص نسخه می کند بهترین التیام برای حنجره متورم خواهد بود.

۸. استرس، فشارهای روانی، اضطراب و... که فوراً روی صدا اثر می گذارد و علت آن هم سفت شدن تارهای صوتی است. هر معلم آواز و یا هنرجوی آواز باید از آسیب های مختلف که بر حنجره در نتیجه بر صدا اثر می گذارد آگاه باشد. گاهی بعضی از خوانندگان با وجودی که هیچ گونه بیماری ندارند، احساس می کنند قدرت مانور صدایشان کم شده است، که این، نتیجه عوامل فوق است.

تقویت و نگهداری از صدا

برای تقویت صدا، نباید فریاد کشید باشد تمرینات تنفسی انجام داد و با تنفس صحیح و اندازه، به اجرای آواز پرداخت که بهترین راه کنترل تنفس از طریق دیافراگم و عضلات شکم است که این کار احتیاج به تمرین زیاد دارد. یک خواننده خوب باید از میزان نفس و قدرت و وسعت صدای خود مطلع باشد. یک صدای خوب باید بتواند ۱۵ تا ۱۸ پرده را درست بخواند و آواز را از جایی باید بخواند که وقتی به اوچ آواز رسید بتواند به راحتی بخواند و در غیر این صورت باید یک اکتاو پایین تر خواننده شود. خوانندگان باید در محیط های پُرسرو صدا و شلوغ از خواندن و تمرین کردن پرهیز کنند. به هنگام دوچرخه سواری، موتور سواری و در خلاف جهت حرکت باد از خواندن پرهیز شود. زمانی که گلو و سینه بیمار است باید از خواندن پرهیز شود زیرا تارهای صوتی ممکن است آسیب بینند.